

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יר"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 207

מסכת עבודה זרה נ"ט-ס"ה

בס"ד, ט' אייר תשס"ג

השבוע בגליון

- גרגר החיטה עם הכתב המיניאטורי
- בקבוקי בירה בקיוסק
- "גר תושב" - כיצד ומדוע
- "גר תושב" כשר לכתובת תפילין!
- הנחת תפילין של ראש בלבד

- השכרת סיר לנוכרי לחג הפסח
- מדוע איסור "רוצה בקיומו" אינו משבש
- את "מכירת חמץ"?

- גוי חולה לב וחולה סכרת שביקש להתגייר
- גיור ללא ברית מילה
- חרב התליין שהפכה לסכין שחיטה
- חבל תלייה כאזור לתפילה
- מכירת חלת "שיריים" בערב פסח

דף נטא עד שימול ויטבול

גוי חולה לב וחולה סכרת שביקש להתגייר

מבואר בסוגייתנו, כי על מנת להתגייר צריך הנוכרי למול ולטבול, ואילו נוכרי שטבל ולא מל או שמל ולא טבל, אין גירותו חלה. אולם, נוכרי המבקש להתגייר ולא ניתן למולו ואף לא להטיף ממנו דם ברית מפני שמקום מילתו נכרת, רשאי להתגייר על ידי טבילה בלבד (י"שולחן ערוך" יו"ד סי' רס"ח סעי' א').

גיור ללא ברית מילה: נידון הלכתי מרתק התפתח בעקבות בקשתו החריגה של גוי חולה לב וסכרת, שבקש מהרב היהודי בעיירתו שיגיירו, תוך שציין, כי עקב מצבו הבריאותי, הוא מנוע מלמול את עצמו. הרב ביקש להתיר את גיורו של הנוכרי החולה ללא עריכת ברית מילה, מאחר שסבר, כי כשם שנוכרי נטול עורלה מתגייר בטבילה בלבד, כך גם נוכרי שאי אפשר למולו מתגייר בטבילה בלבד.

השאלה נשלחה אל הגאון רבי יחיאל יעקב וינברג זצ"ל, בעל ה"שרידי אש" (שו"ת ח"יב סי' ס"ז, ס"ח), אשר הכריע, כי דווקא נוכרי נטול עורלה רשאי להתגייר על ידי טבילה בלבד, אך נוכרי ערל, אינו נפטר ממצוות המילה מפני אונס כל שהוא, תוך שהוא פורס את ראיותיו, כלהלן.

ראשית, עלינו להוכיח, כי נוכרי שאנוס מלמול את עצמו, אינו יכול להתגייר על ידי טבילה בלבד. ובכן, הגמרא (כריתות ט"א דנה, כיצד מתגיירים כיום נוכרים ללא הבאת קורבן לבית המקדש, כפי שהיה נהוג בזמן שהבית עמד על תילו. לכאורה, כותב בעל ה"שרידי אש", שאלה זו אין לה כל בסיס, משום שניתן לומר שהגויים של ימינו המבקשים להתגייר, אנוסים הם, בשל העדרו של בית המקדש, ולפיכך, הם רשאים להתגייר גם ללא הבאת קורבן. הרי לנו, כי מקרה אונס אינו פוטר את המבקש להתגייר מן המוטל עליו, ולכן, נוכרי ערל, אינו רשאי להתגייר ללא הסרת ערלתו, גם אם אנוס הוא.

מעתה, עלינו לדון בשאלה הבאה. עד כה, התייחסנו אל ערלת הנוכרי כמחסום בלתי עביר בדרך אל היהדות. ערל - אינו יכול להיות יהודי. אולם, זאת מניין לנו. שמא, דווקא נוכרי ש**יכול** למול את עצמו, אינו רשאי להתגייר על ידי טבילה בלבד, אך נוכרי שאינו יכול למול את עצמו, **כלל לא נצטווה** לעשות כן, וממילא עובדת ערלותו אינה מהווה עכבה בדרכו אל היהדות. כלומר, עלינו להוכיח, כי מציאות העורלה עוצרת שם "ערל", ולא רק מי שהתחייב במצוות מילה ואינו מקיימה נחשב ערל.

נוכל לבדוק זאת, ממשיך ה"שרידי אש", על ידי בחינת המקרה הבא. כידוע, כהן ערל אינו רשאי לאכול תרומה (יבמות ע"א). אך מה דינו של כהן שלא נימול מחמת סכנה בריאותית. לכאורה, אם ערל הוא מי שנצטווה למול את עצמו ולא עשה כן, הרי כהן חולה זה אינו מצווה למול את עצמו, וממילא אינו נחשב "ערל". אך אם "ערל" הוא כל מי שערלתו לא הוסרה, גם כהן זה אינו רשאי לאכול תרומה.

בשאלה זו נחלקו רבותינו הראשונים. לדעת רש"י ובעלי התוספות (יבמות שס), הכהן הערל מחמת אונס אינו רשאי לאכול בתרומה. אולם, רבינו תם חולק וסובר, כי הוא רשאי גם רשאי לאכול בתרומה. יוצא, איפוא, לכאורה, כי לדעת רש"י ובעלי התוספות "ערל" הוא כל מי שערלתו לא הוסרה, ולפיכך, כהן ערל מחמת אונס אינו רשאי לאכול בתרומה, ובנידונינו, גוי שאינו יכול למול את עצמו מחמת מחלה, אינו רשאי להתגייר, שהרי סוף סוף "ערל" הוא. ואילו לדעת רבינו תם, "ערל" הוא כל מי שהצטווה להסיר את ערלתו ולא עשה כן, ואילו מי שאנוס ואינו יכול להסיר את ערלתו, הרי מעולם לא

דבר העורך

שיחה עם פלוני

"נתחיל מן המגבעת..."

כך פותח הסופר הרב דוד זריצקי ז"ל, שהלך לעולמו לפני חצי יובל, את סיפורו "שיחה עם פלוני", בו הוא מתאר בעט אומן מפגש אקראי עם לומד "דף היומי". לפניכם קטעים נבחרים. זריצקי במיטתו: נתחיל מן המגבעת.

היא היתה מוצג היסטורי כמעט. הסרט המעטר אותה מסביב היך בזיגונים, שהתפזרו בין כתמי הזיעה הלבנים לבין בהרות הדחיה של שנים, וצדה הימני פלבל כלפי חור גמלוני. אבל היא ישבה על ראשו כמתוכנן, חינה, בחינת כיסוי ראש. והיא אמנם כסתה את ראשו, ומותר היה לו לעיין בספר ולברך ברכה. אולם בשעה זו שעמדתי לידו, לא החזיק ספר בידיו, ולא בירך ברכה, מפני שזה עתה הגיע מ"סיבוב". הוא הצטדד תוך כדי נסיעה ב"רוורס", ונכנס למקומו המיועד, ירד מן המושב המרופט, והתיישב תחת הברזנט של האופנוע המגודל שלו. האופנוע דמה להפליא למגבעת, כשתי טיפות מים, בהבדל אחד. ה"לב" של האופנוע פעל כהלכה.

כי... - חידד הזקקן שכבר הספיק להלבין כמעט כולו - גם אני, כפי שהקד רואה אותי, כול פקעת של ריפוט, אבל "הלב" פועל, ב"ה, כהלכה, כך אני מניח. הוא הסתכל בי בעיניו היהודיות, עיניים מרוחות ביוגון, שתוכן - החיוך היהודי, והיגון אינו אלא מן השפה ולחור, ואמר: - כך אני, רחמיא, מרופט, דהוי, מכוסה זיעה ואבק, אבל כשגועי הזמן אני מטרטט כדבעי, מביא פרנסה לאשתי וחמשת ילדי, נודב ב"שיטיל" לא פחות מה"חנות" ניקים, ובגא "קידוש" ושותה לחיים לא יותר ולא פחות.

וגם לומד?

הוא גירד את אזנו שאינה מפסיקה להתקלף מחום הקיץ הזה עד לחום הקיץ הבא. - בודאי, איזה יהודי הרואה את עולמו לא כאן אלא קצת הלאה, אינו לומד? השאלה מה אני לומד, זוהי שאלה גדולה מאד, אלא שלא כדאי לדבר על כך.

עד כדי כך?

- אני יודע אם אדון שכמותך, שהעט צועדת לפניו וקוראת: ככה יעשה לאיש העט, יבין אדם פשוט כמנון. אבל עכשיו כאשר חזרתי מסיבוב והרווחתי עשרים ושתים לירות בדיק, ואני מחכה לקליינט נוסף, אני מרגיש את עצמי שזה בשוה איתך, ואני מוכן לעשות חליפין אפילו לפי שיטת ר"ת. כי... כי... עכשיו אתה מחזיק בודאי על חשבונך, על שאני משתמש בלשון שאינה חולמת את האופנוע שלי?

- הולמת, אומר אני לך, הולמת.

לא הכרתה את בעל ה"ידף היומי", אומרים שאדם גדול היה גם אלמלא הדף היומי. אבל בשבילי, כלומר בשביל אנשים מסוגי, סתם פלונים מן הרחוב, שאפילו האופנוע אינו מתחשב בי, ומשאיר אותי לעתים באמצע רחוב הרצל ואינו רוצה להמשיך, בשביל אנשים כמנון, שהמסתכלים בי יש ביניהם שאינם רוצים להסתמך עלי להוביל סחורה יקרה, שמא אגנוב או שמא אחטוף את הסחורה ולא אחזור, עבור

לעילוי נשמת

ה"ר מ"ר מאיר סנד ז"ל
ב"ר בן ציון ז"ל נלב"ע י"ד אייר תשמ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחו ע"י ידידינו משפ' סנד שיחיו

לעילוי נשמת

ה"ר אברהם פסח סקורניק ז"ל
ב"ר צבי יהודה ז"ל נלב"ע י"ג אייר תשמ"ו
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנו ידידינו פרופ' הר"ר יהודה גבריאל סקורניק ומשפ' שיחיו - ת"א

נצטווה לעשות כן, ולפיכך, הכהן הערל רשאי לאכול בתרומה, ולכאורה, גם גוי שאינו יכול למול את עצמו מחמת סכנה, אינו נחשב כ"ערל" שהרי בוודאי לא הצטווה לסכן את עצמו.

האומנם כן, לדעת רבינו תם, נוכרי חולה רשאי להתגייר על ידי טבילה בלבד? למקרא פסק ההלכה הבא של רבינו תם, ייסתר בניין נאה זה באחת. רבינו תם (הובא בטור יו"ד סי' רס"ח), מחמיר אף יותר מן ההלכה הנהוגה וקובע, כי גם נוכרי נטול עורלה, אינו רשאי להתגייר על ידי טבילה בלבד! ברור, איפוא, כי לדעתו, נוכרי ערל וחולה, אינו רשאי להתגייר על ידי טבילה בלבד. כיצד אם כן, פוסק הוא הלכות הסותרות זו את זו: כהן ערל מחמת מחלה, רשאי לאכול בתרומה, אך נוכרי ערל מחמת מחלה, אינו רשאי להתגייר ולא זו בלבד, אלא אף נוכרי נטול עורלה אינו רשאי להתגייר?

בסופו של משא ומתן הלכתי ענף, מגיע הגאון בעל ה"שרידי אש" זצ"ל למסקנה הבאה - קיים הבדל יסודי בין יהודי לנוכרי. עם ישראל זכה להכנס בברית עם הקב"ה, אך הגויים, דחו מעליהם את תורת ה'. מיני אף, כל הנוכרים "ערלים" הם מן הברית שנכרתה בינינו לבין הקב"ה. לפיכך, נוכרי המבקש להסתופף בחצרות ה', צריך למול את עצמו בפועל, כדי לכרות ברית עם הקב"ה. אם אינו עושה כן, תהא הסיבה אשר תהא, אין לו כל אפשרות לקשור את גורלו עם העם היהודי. לעומת זאת, יהודי אשר לא נימול מחמת מחלה, אינו נחשב כ"ערל", שהרי ברית כרותה בינו לבין הקב"ה מיני אז הברית אשר כרת ה' עם אבותינו. רק זה, אשר אינו מל את עצמו במזיד, נחשב "ערל" על שאינו מקיים את מצוות ברית מילה (יסוד הדברים בתוס' ישנים ובמאירי יבמות מו/ב).

דף סב/ב ההוא גברא דאגר

חרב התליין שהפכה לסכין שחיטה

מעשה בשוחט מקצועי ומיומן, אשר רחש ליבו לרכוש לעצמו סכין שחיטה מחודד ומלוטש, עשוי ממתכת משובחת ועמידה. לאחר חיפוש ארוך ומייגע רכש הלה את... חרבו של תליין המלך, חידדה, שייפה והשחיה, והרי לך סכין שחיטה מהודר. המעשה הובא לפני רבי יעקב אשכנזי, בעל היעב"ץ (שו"ת ח"ב סי' קנ"ח), שקבע, כי סכין זה אסור בהנאה! משום שחפץ שעל ידו נהרג אדם, אסור בהנאה [ולפיכך, אסור לשחוט בה בהמה העומדת למות, משום שהדבר נחשב להנאה. אך שחיתת בהמה בריאה אינה נחשבת להנאה, חולין ח/א, "שולחן ערוך" יו"ד סי' יז].

חפץ שהומת בו אדם אסור בהנאה: ה"פתחי תשובה" (סי' ח) מציין, כי אכן, מסוגייתנו מוכח לכאורה כדברי היעב"ץ. שכן, בגמרתנו מבואר, כי יש לקבור בקרקע את החרב שבה הומת אדם במיתת בית דין, וכמו כן יש לנהוג בעץ אשר עליו נתלה אדם בציווי בית הדין, תוך שהגמרא משווה הלכה זו של קבירת החרב והעץ בקרקע, להלכה הרווחת לגבי חפצים האסורים בהנאה, שיש לקבורם בקרקע כדי למנוע את השימוש בהם. מכך, כותב בעל ה"פתחי תשובה", הסיק היעב"ץ, כי גם את החרב ואת עץ התלייה, הורו חכמים לקבור משום שאסור ליהנות מהם, מאחר שחפץ שעל ידו נהרג אדם, אסור בהנאה.

אולם, ה"פתחי תשובה" דוחה את הוכחתו של היעב"ץ מסוגייתנו, תוך שהוא מציין את דברי הרמב"ם (הל' סנהדרין פרק ט"ו הל' טו) המנמק: "שהעץ שנתלה עליו נקבר עמו שלא יחא לו זכרון רע ויאמרו זה העץ שנתלה עליו פלוני". כלומר, חפצים אלו אינם נקברים משום שהם אסורים בהנאה, אלא כדי להפחית את הזלזול בכבודו של מי שהומת על ידי בית דין [ואף אם נאמר שיש בו איסור הנאה כמשמעות סוגייתנו, גם איסור זה אינו אלא בהרואי בית דין, כלשון הרמב"ם]. מובן מאליו, כי בזיון זה הינו רק כאשר המוצא להורג הומת על ידי בית דין בשל חטאיו. לא כן, המומת על ידי תליין המלך בשל גחמותיו, וממילא, אין כל איסור להשתמש בחרבו של תליין המלך (עיי בחיד"א "מחזיק ברכה" יו"ד סי' ח').

חרבו של גולית: רבי אברהם אשכנזי [מרבני איזמיר בדור שאחרי החיד"א] מביא בספרו, "מעשה אברהם" (יו"ד סי' ו'), ראייה מאלפת לכך שכלי נשק שהומת בו אדם אינו אסור בהנאה. בנביא (שמואל א' כ"א) מסופר, כי אחימלך הכהן העניק לדוד את חרבו של גולית, בעת שזה נמלט מפני שאול המלך. גולית זה, ארכי רוצח היה ורבים נפחו את נשמתם באבחת חרבו, ובכל זאת השתמש בה דוד. [יש להעיר, כי שמא לא נהרגו בה אלא נוכרים ולא יהודים]. מכל מקום, מעניין לציין את דברי רבי יהודה החסיד (ספר חסידים תתשי"ג) הכותב: "סכין אחד מצאו בקבר של הרוגים על קידוש ה', לאחר שנים רבות שחפרו הקבר ומצאו הסכין ורצו לקחת אותו. אמר החכם, במקום שתמצא שם תשימו אותו ואל יהנה בו".

חבל תלייה כאזור לתפילה: בשו"ת "קול מבשר" (שו"ת ח"א סי' נ"ח) מזכיר את דברי היעב"ץ בהקשר ליהודי ניצול שואה, אשר בעת אמירת קדיש על קרוביו הנספים, חבש על מותניו כ"גרטל" חבל תליה שהועלה ממחנות ההשמדה, כהתרסה כלפי הגרמנים ימ"ש, ולדברי היעב"ץ אין ראוי לנהוג כן.

דף סג/ב מי אמרין כיון דרוצה בקיומו אסור

מכירת חלת "שיריים" בערב פסח

בסוגייתנו העוסקת בדין איסור ההנאה מיון נסך, אנו מגלים את תקנת חכמים המכונה "רוצה בקיומו", היינו: אסור ליהודי לעשות מעשה שיגרום לו לחפץ בקיומו של יין נסך האסור בהנאה. בהקשר לכך גמרתנו דנה, אם מותר ליהודי להשכיר את עצמו

אנשים כמוני, היה כדאי להיוולד רק לאחר אותו יום שהכריזו על לימוד הדף היומי, לפני כן, איני יודע... לא, איני יודע אם היה כדאי להיוולד. ידועה לך המחלוקת בין בית שמאי לבית הלל, שתי שנים ומחצה היו שני אבות העולם הללו חולקים זה עם זה, עד שמנו וגמרו כי מוטב לו לאדם שלא נברא ועכשיו וכו'. כ... לפני הדף היומי, היה אדם כמוני מצטט חז"ל מסוג זה: האם אדם כמוני היה יודע על שיטת ר"ת בעניני חליפין? אף על פי שאינו לומדים תוספות בשיעור שלנו בדף היומי, אבל כשנלמדים מחזור אחד, ואחר כך שני, ונכנסים לשלישי, מתחשק כבר להציץ לתוספות, תחילה בחדרה, כאילו אתה מבקש להתגנב לרשות שאינה שלך, או לארמון המיועד רק לאנשי הי"ד החכול". אבל אחר כך, אתה פותח את הגמרא ומשוטט בה, אומנם לא במהירות כפי שעושה בני, אבל בכל זאת, איני מתבייש אפילו להפוך את הדפים ולהציץ למחרש"א. תחילה התביישתי בפני עצמי, אמרתי לעצמי: נחמן! טיפש, מה אתה נכנס לרשות שאינה שלך? כלל לך להציץ בשלשלת הגלגלים של האופנוע, אבל במחזור השלישי שוב איני מתבייש יותר. חם לך, הא? בעלי האופנועים האחרים נכנסים לבית קפה, אבל אני? וכי מה אעשה שם? מוטב להמציא בסיבה שלי, הבנת? אמה על אמה של האופנוע זוהי הסיבה שלי. אני נכנס תחת הברונט, כפי שאתה רואה אותי, יש לי גמרא קטנטנות, וברוך שמו יתברך, שהענינים שלי עדיין בסדר ואני מעיין, עד שבה לקוח.

ומה אומרים הקלחות?

רבים מהם אינם מרגישים כלל שאני מחזיק גמרא, או שאינם יודעים כי זוהי גמרא. אחרים חושבים שאני מעיין רק כדי לעשות רושם של יהודי אדוק, ואחרים כבר מכירים אותי. הנה לפעמים, אתה יודע, יש לקוח שמותביש להתיישב על המושב האחורי, והוא אומר לי: סע נחמן ואני אבוא אחריו מיד, אקח טקסי. אני אומר לו: וכי מה איכפת לך אם בדרך נטל לשוחח על דא ועל הא? אולי נשוחח על מה שנלמד היום בבית המדרש?

וכן לא פעם, כמעט וקבלתי רפורטים, כאשר הנוסע במושב האחורי מנפץ בידיו, ואני מסב את ראשי אחורה כדי להסביר לו שאינו צודק ואנו מתווכחים תוך כדי נסיעה, והצפרות רצות אחרינו וכבר פעם... אבל אין זה שייך...

אני התחלתי במחזור החמישי, אם איני טועה, תחילה הסתית, כלומר, איני מתביש לומר שסברתי להצטרף ללומדי הדף היומי. - אולי תכנס תחת הברונט שלי, לא כל כך חם, חבל על בריאותך, אתה אדם עדין... - כן, כך תוכל לשבת, קח את הברז, לפני שנים רבות הייתה זו שמירה, עשוי היא מכלה את ימיה האחרונים בשימוש תלמיד חכם כמוני כ... אבל לא זו בלבד -- כן, מה אמרת?

אתה לומד כל יום, זה המחזור השלישי? - **בוודאי**, איני רוצה להתפאר, וכי מה תעזור לי ההתפארות? אבל במשך כל השנים הללו החתונה רק ארבע עשרה פעם, יום אחד מחמת החתונה של בני, יום אחר מחמת החתונה של בני, שמונה ימים בגלל ניתוח במעי העיור, רק שמונה ימים בלבד... אתה מבין? ואחר כך רשום אצלי, כן רשמתי בדיוק מתי החסרת...

כאשר באו אלי אותם שני יהודים להסביר לי שגם עלי להתפתח בלימוד הדף היומי, הושבתי את שני המוכדים ליד השולחן קהל. אמרתי להם: וכי מה ריווח יהיה לכם ממני? עוד ראש מנומנם ליד השולחן, ובושת פנים ליהודי?

אמרו לי - אף על פי כן. ועוד הוסיפו: תשעה צדיקי עולם אינם מהווים מנין לתפילה, ואילו עשרה יחידים פשוטים הם מנין כדבעי למיחוי.

אמרתי להם: במה דברים אמורים, בתפילה, אבל כאלו לומד אני צורך, והרי... הנסיון - אמרו לי - הוא אבי כל הפלאות, תנסה ותראה.

התיישבתי ביום הראשון ליד השולחן, ישבו עוד כעשרים איש, מקצתם הכרתי, אנשים כמוני, ומקצתם לא הכרתי, היינו: אנשים שלא מן השורה שלי, אלא כמה וכמה ספסלים קרוב יותר למזרח. אמרתי אני בלבי: הנה לאן נקלעת. אבל התביישתי לחזור הביתה, הן מפני אשתי והן מחמת שאז כבר למד הבן שלי בישיבה והבת שלי בסמינר, חשבתיו על העתיד, אתה מבין?...

הבנתי קטעי מילים, מאלה שנקלטו באוזני מ"עין יעקב" ומן המדרש או מספר חסיד, אבל כשמגיד השיעור הפלג ל"עולמות עליונים" נענתי בראשי, והתביישתי, חזרתי הביתה ואמרתי לאשתי:

תראי, אולי בשביל השידוך זה טוב, אבל בשבילי זה עינוי, וכי מה כי אשב שם? הלא אינני מבין, ואינני נח, ואחר כך אני עייף ובבוקר קשה לי לקום להשכמה. מוטב שאוותר, בשבילי מספיק עין יעקב ומדרש.

כשהתחתנת עמי ידעת שאיני מן השי"סיקים. **אשה** פשוטה אשתי אבל נבונה, היא הסתכלה בי דקה דקותיים הסתכלות של פליאה והפתירה כלאחר יד: מן הסתכלות אשר למדו הרבה, הנה יש נהגים שאינם מכירים את המנוע, אבל למדו היכן יש לחלץ, היכן לפתוח או לסתום, והם מתביישים וזה נוסע,

ולמה לא בגמרא? כך שאלה אותי, ואני לא מצאתי לה תשובה...

את מאיר-אבא אתה מכיר, לא? אין דבר, אבל הוא היה הראשון שפנה אלי ואמר בתוכה: לא הבנתי מאומה ואני מתבייש לשאול, אבל בכל זאת, האם אתה מבין מה שנאמר - - -

לא, אמרתי, אני מבין אבל אולי בידך - - -
דיה של אשתי רעדו כאשר הגישה לנו את התה, כשישבנו כפופים על גבי הגמרא והאצבעות המבוהלות "הלכו" על פני השורות השחורות, האימנניות, הלכו והלכו ופתאום נתחוויר לי משהו גם לו נתחוויר משהו. אמרנו איש לרעהו: בוא ונשאל את מגיד השיעור.

מגיד השיעור, אברך בגילו של בני, חיך חיך חוצפני, טפח לי על שכמי ואמר: אם למדת בשני ימים כך, מוטב שתקח לך רב אחר, כי בעוד שבוע לא תרצה ללמוד עמי.

וכך זה התחיל, לאט לאט, היה קשה לי לצעוד בין השורות, כפי שקשה לצעוד בתוך זרם שוטף. קשה היה לי לקלוט עמוד שלם, לא כל שכן דף שלם ובו מחלוקות ובו הלכות. ועל דף זה יש תלי תלים של סברות, של חידושים של גדולי עולם, ואני נחמץ בעל האופנוע בתוכם, וכי אין זו חרפה בשבילי להסתובב בין אלה?

לא, איך עיין, אמרתי לעצמי, כאשר כל אברי "יירדו" על השולחן, וראשי כמעט הסתחרר מרוב השורות שקפצו עלי פתאום. קשה מאד היה לי להתגבר על העייפות, על הבושה שאני מבין, על הבושה לשאול את הדברים הפשוטים ביותר. אבל החוקתי מעמד, אולי היה בכך משום אנוכיות, אתה יודע, מחמת השידוכים שעמדו על הסף, אבל בכל זאת...

יום אחד, זאת אומרת ר"ב אחד, אני יושב ושושע את השיעור ופתאום נדמה לי כי משהו לא כשורה בדברים ששמעתי, והלא פעם שמעתי... ואולי אני טועה, רציתי לרוץ ולחפש, היכן לחפש? כיצד עוזבים את השולחן באמצע השיעור? משהו אמר לי בתוך המחשבה פנימה: שותק, נחמן, אתה מבזה עצך בפני כולם. ואילו קול שני לחש לי: לא הביישן למד, שאל, מה יאמרו עליך, ששאלת לא לענין? אז מה יש? וכי חנק רב העיר או מגיד השיעור? שאל נחמן, שאל!

השאלה פצצה ממני, אומר אני לך, פשוט התפרצה, אנוס הייתי לשאול, ואמרתי אז, אני זוכר זאת כמו היום: רבי, אמרתי. כולם נשתתקו, וכשלישים זוגות עיניהם הופנו אלי. ואני אמרתי בקול רותט קימנא:

- **רבי**, נדמה לי כי למדנו פעם על חצר המשתמרת בצורה אחרת, האם יש כאן מחלוקת בין הסוגיות?
מגיד השיעור, האברך הזה, הסתכל עלי ארוכות, ואמר: צודק רבי נחמן (רבי נחמן, רבותי, רבי נחמן!) קושיא היא זו, אלא - וכאן פנה אלי, היכן מצאת, רבי נחמן, את הקושיא?

התבלבלתי, וכי היכן אפשר למצוא קושיא אם לא במחז? ולי אין זמן לעיין בספרים במשך כל היום, ורק בעת שאני יושב תחת הברזנט או על המושב נוסע או מחכה לקליינט, אני חושב על מה שלמדתי, ואז... אבל מי אומר שזוהי קושיא? אמרתי כשאני מסמיך כולי...

- **היפני** יהושע! שואל זאת - ממשיך לחייך האברך הזה, ואני שמח, ממשיך האברך, שמצאת את הקושיא מעצמך, אני פשוט שמח עד שאין לי מלים על שהגעת עד כאן.

כשהזכרתי תבינה סיפורי זאת לאשתי, והיא הפטירה כלאחר די - כדרכה: אמרתי לך על הנהגה, הנה לחצת על הכפתור המתאים וזה הלך!

לא, אינני אומר שאני כבר "בבית", עדיין חסר אני מרחב מחיה, אבל להפתעתי, כאשר בני בא לפעמים הביתה מווצא אותי ער, אני מבקש ממנו:

- **אז** עפעס איבער! (חזור על משהו מתלמודך בפני).
הוא, כולו אומר התפעלות, אומר לי משהו. אני מבין שהוא בוחר את הקל ביותר, את המובן ביותר. אבל לפני שבע או עשר שנים זה היה בשבילי משא כבד, משא שהיה לוחץ עלי וקובר אותי תחתיו, והנה עכשיו אני מבין את הקושיא, את התיירץ, ואני אומר לבני:

- **אתה** יודע מה? למה לנו לדבר בעל פה, ניטול ספר ונחזה. אנו מביאים גמרא ומתיישבים, אתה שומע, אני נחמן בעל האופנוע המרוטט, שראיתי כיצד הסתכלת בקבלוש (מגבעת) שלי ומינתי ירדו אצלי פלאים, אבל אין דבר, כך זה קורה תמיד אצל מאן דהוא מלקוחותי. אני נחמן, היהודי הפשוט, יושב עם בני, הלומד באחת השיטות הגדולות, ושנינו יחד ראש ליד ראש, עורבים שוב על גמרא, ואני מתעמק, פשוט כמשמעו, מתעמק בגמרא, וזכר כיצד למדנו אותה, וזכר כי אני זוכר את הגמרא, ואפילו קושיות התושי' על הקונטרס, ואף אני פעם הקשיתי קושיא של מה בכך אבל הקשיתי בפני כולם ואף אחד לא צחק. ובני אומר לי:

הנה אבא שלי, אתה רואה, כיצד אפשר לבאר את הגמרא הזו, ובפשוטות שאפשר לרקוד אחר כך ריקוד של מצוה.

לעבודה אצל נוכרי הזקוק לעזרה בשבירת חביות המכילות יין נסך, שהרי כעת הפועל היהודי חפץ בקיומו של היין, שאם לא כן, לא תהא לו פרנסה.

לדעת רש"י, איסור זה אינו אלא לגבי עבודה זרה בלבד, ולא לגבי שאר חפצים שאסרה התורה ליהנות מהם. את דעתו זו של רש"י הוכיח בעל ה"פרי חדש" (או"ח סי' ת"נ סעי' ז') מרש"י (סד'א ד"ה רבן היא") המבאר כי חכמים תקנו איסור זה כדי שיהודי לא ירצה בקיומה של עבודה זרה אשר התורה מצוותו לכלותה ולאבדה. מאחר שאין מצווה לכלות ולאבד שאר איסורי הנאה, כי אם עבודה זרה בלבד, הרי שלדעת רש"י איסור "רוצה בקיומו" נאמר לגבי עבודה זרה בלבד, וכן דעת הרשב"א (שו"ת ח"א סי' קע"ז) והרמב"ם (הל' יסודי התורה פ"ה הל' ח').

אולם, מדברי בעלי התוספות (לעיל לב'א ד"ה "והא הכא") עולה, כי איסור "רוצה בקיומו" תקף לגבי כל החפצים שמהם אסרה התורה ליהנות, ולא דווקא לגבי יין נסך. לדעתם, איסור "רוצה בקיומו" תוקן על ידי חז"ל כחלק מאיסור ההנאה מן החפץ. כלומר, אין ליהנות מן החפץ, אף לא על ידי הבעת רצון לעובדת מציאותו. מעתה, מה לי יין נסך מה לי שאר איסורי הנאה, כל שאסרה תורה בהנאה, נכלל בתקנת חז"ל של "רוצה בקיומו".

השכרת סיר לנוכרי לחג הפסח: מלשון ה"טור" וה"שולחן ערוך" (או"ח סי' ת"נ סעי' ז') משמע, שנקטו כדעת בעלי התוספות, שאיסור "רוצה בקיומו" תקף לגבי כל איסורי הנאה. לפיכך, קובע ה"טור", כי אסור ליהודי להשכיר כלי בישול לנוכרי לקראת פסח, כאשר הוא יודע כי הלה יבשל בהם חמץ. שכן, אם בשעת הבישול יוצאו את התבשיל מן הסיר, הסיר יתחמם ויסדק מחמת חום האש. יוצא, איפוא, שבעת שהחמץ מתבשל בתוכו, היהודי, בעל הסיר, חפץ ורוצה בקיומו של החמץ והדבר אסור. נראוי לציין את דעת ה"חתם סופר" זצ"ל, שו"ת או"ח סי' קכ"ח, שמחלק בין איסור חמץ שאסרה התורה בבל יראה, לשאר איסורי הנאה שבהם אין איסור רוצה בקיומו כלל וע"ע שם תשו' קט"ז, קי"ט. ועיי' ב"מקור חיים" שם שפירש דעת הטור והשו"ע שאינו כדן רוצה בקיומו של ע"ז, אלא רק הנאה על ידי רוצה בקיומו אסור, ולכן נקט הטור להשכיר, אולם, דת ה"ח"ק עקבי' שם בפירוש דברי הטור כפשוטו ולא דווקא להשכיר אסור אלא ה"ה להשאיל.

מדוע איסור "רוצה בקיומו" אינו משבש את "מכירת חמץ"? עדיין יש לתהות על קנקנו של איסור "רוצה בקיומו", המשבש לכאורה את תהליך מכירת החמץ בערב פסח. לכאורה, מה מועילה מכירת החמץ שלנו לנוכרי בערב פסח. אומנם, על איסור חמץ מן התורה איננו עוברים, אך אנו עוברים על איסור "רוצה בקיומו" מדרבנן, שהרי כל אחד רוצה שהחמץ שנמכר על ידו לנוכרי יתקיים ולא יתכלה?

התשובה לכך פשוטה בתכלית. הלא אם הנוכרי יאבד את החמץ ויכלה אותו מן העולם, לא יגרם ליהודי כל נזק, מפני שהנוכרי יאלץ לשלם את תמורת החמץ, אם לאו, הוא לא יקבל את כספו בחזרה. ממילא, אין מוכר החמץ "רוצה בקיומו", מה לו לחמניה זו או לחמניה אחרת. ואומנם, יש מן הפוסקים שכתבו, כי אסור למכור במכירת חמץ, חמץ שיש לבעלו עניין מיוחד דווקא בו, כגון, חלת שירים מאדמו"ר ידוע וכדומה, משום שבמקרה זה, בעל החמץ חפץ בקיומו של חמץ זה בדווקא והוא עובר על איסור "רוצה בקיומו" (עיי' "מחנה חיים" או"ח ח"ב סי' כ"ה, ראה שו"ת "ערוגת הבשם" סי' קי"ב, ושו"ת "אבני זכרון" ח"ג סי' כ"ה, "פסקי תשובות" סי' ת"נ אות ח').

גרגר החיטה עם הכתב המיניאטורי: נושא זה התגלגל גם בגרגר חיטה שהעסיק את ה"פרי חדש" (או"ח סי' תס"ז סעי' ט'). היה זה גרגר חיטה שנלתת במים, ובכך הפך לחמץ, ולאחר מכן, בעליו חרט עליו בכתב מיניאטורי את הפסוק "ארץ חטה ושעורה" וכו', ולא נחה דעתו עד שחרט את שמו ואת שם אביו על הגרגר. חביבות רבה גילה הלה לגרגרו, ובכל ערב פסח היה מובילו למקום הסתר, מפקירו, וממתין בציפייה לסיום חג הפסח כדי להשיב אליו את הגרגר האהוב.

בעל ה"פרי חדש" שנדרש לכך, כתב, כי אסור לעשות כן **מכמה טעמים**, ביניהם, לדעת הפוסקים שאיסור "רוצה בקיומו" תקף לגבי כל איסורי הנאה, שהרי יהודי זה חפץ מאד בחג הפסח בקיומו של גרגר חיטה זה כדי שיוכל לחזור ולזכות בו לאחר חג הפסח. נמצא, שקיומו של הגרגר בפסח, מסב לו הנאה בכך שהוא יוכל לזכות בו לאחר מכן, והדבר אסור.

בבבוקי בירה בקיוסק: מעשה ביהודי ירא שמים, שעבר בחג הפסח ליד קיוסק, והבחין לחרדתו כי בעליו מוכר בירה! חמץ בפסח! מיד, פנה אל בעל הקיוסק ואמר לו: "שבור את בבבוקי הבירה, שפוך את נוזל החמץ, ואני אפצה אותך על ההפסד שנגרם לך". הרב זילברשטיין שליט"א מספר ("מבטקי תורה - אור אפרים" ח"ה עמ' תרמ"ח), כי הועלתה לפניו השאלה, אם יהודי זה נהג כשורה, שהרי הוא הכשיל את המוכר באיסור "רוצה בקיומו" של החמץ, שכן, עבור כל בבבוק בירה ששבר בעל הקיוסק הוא קיבל תשלום, וממילא, הוא רצה בקיומו של הבבוק. לבסוף הוכרע, כי מאחר שאיסור זה הוא מדרבנן, ובכך מנע אותו יהודי איסורים דאורייתא, הוא נהג כשורה.

בבית מדרשו תמחו על שאלה זו. שכן, בעל קיוסק זה רצה בקיומם של בבבוקי הבירה עוד טרם דרך ירא השמים בחנותו, וממילא, הוא לא הפך ל"רוצה בקיומו" על ידי בקשת היהודי ירא השמים שישבור את הבבוקים תמורת פיצוי, כבר מתחילת הפסח היה בעל הקיוסק "רוצה בקיומו" של הבבוקים. לעומת זאת, היהודי העוסק בשבירת חביות יין הנסך לא רצה בקיומם לפני שהתחיל להתעסק עמם, ואין כל דמיון בין המקרים.

כ"ן אדוני, ודאי שאני פנוי, הרי אתה רואה שאני משוחח, לאן אדוני? כמובן - - -

.....

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93

.....

ברכת התורה העורך

פנינים

דף נט"א צא והכרז על בניהם שהם ממזרים

"שטויות שטויות"

במשך תקופה ארוכה נדד רבי אריה לייב, בעל "השגת אריה" מעיר לעיר. פעם אחת נודמן לסעודת חתונה, שם ישב בין העניים ואכל. באותה שעה דרש בהלכה רב העיר, הגאון רבי חיים הכהן רפפורט. לא נראו הדברים לרבי אריה לייב ומלמל לעצמו: "שטויות, שטויות". סח השמש לרב על העני השוב ואוכל, ותוך כדי כך מצוין כי דברי הרב הינם "שטויות" - והרב אמר בקול: "מדחציף כולי האי שמע מינה ממור הוא". בעלה "שגת אריה" שמע את תשובת הרב והגיב מיניה וביה: "ממור תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ"....

נוכח הרב, כי יש לו עסק עם בר אוריין, קראו אליו ושאלו לפשר דבריו. בעל "השגת אריה" הוכיח לו כי דבריו נסתרים מגמור מפורשת, ומתוך משא ומתן וריחוט דאורייתא התברר לרב העיר, כי העני לבוש בהלכות הוא בעל "השגת אריה" ולא אחר. קראו הרב לביתו, האכילו והשקו, ואף הלבישו כראוי לו ("מורשת אבות").

דף נט"א סחור סחור... לכרמא לא תקרב

הסידה הקטן

משכיל 'מתקדם', פנה אל אחד מגדולי דורו והביע את תמיכתו על הגזירות, החומרות והסייגים שהוסיפו חז"ל על דברי תורה.

"בא ואספר לך מעשה שהיה", השיב לו הרב. "יהודי תלמיד חכם נודמן לפונדק. בהגיע זמן התפילה, ראה את בעל הפונדק מתפלל מתוך סידור עב כרס, המלא והגדוש בהלכות ובפירושים. מאחר שהפונדקאי היה יהודי פשוט, ורוב אותם פירושים והלכות כלל לא היו בני הישג בשבילו, הציע לו האורח עסקה, לפיה יהיה לו סידור פשוט תמורת סידורו העבה של בעל הפונדק.

העסקה בוצעה, אך למחרת בבוקר, כאשר יצא האורח לדרכו, דלק אחריו הפונדקאי וטען כי הוא מתחרט על העסקה, מאחר שיש בסידור העבה מה שאין בסידור הדק. "סידורי מכל עשרות עמודים כתובים באותיות רש"י עוד לפני תחילת התפילה. מדוך הטבע בלה הסידור ודפיו נעקרים בזה אחר זה, ולפיכך, גם אם דפים אלו ינשרו, יארך זמן רב עד שיקרעו דפי התפילה עצמה. בסידור של כבודו, יתלש דפי תפילת שחרית עצמה לאחר זמן מועט, והיא תתחיל מ"עליו לשבח".... מתחרט אנוכי...."

"והנמשל", סיים אותו גדול, "מובן אף מובן".

דף סה/תד"ה אבל... וא"ת הא איכא לועג לרש

גם בחיים לא הבינו...

מגדולי דורו היה הרוגאצובי, רבי יוסף רוזין זצ"ל. חריפותו היתה לשם דבר, והיה מבטל דברי אחרים בהבל פיו.

פעם אחת מצאוהו מהלך בבית הקברות בורשה, ועוסק בדברי תורה. שאלוהו: "הלא יש כאן משום 'לועג לרש', שמשוך כך אסור לעשות למתים או בסביבתם דבר, שהם מוגבלים בו בשל מיתתם?".

הניף ידו בביטול ואמר:

"גם בחיים לא הבינו אלו את דברי..."

לעילוי נשמת

הר"ר גרשון ב"ר בצלאל ז"ל
הר"ר יהודה ב"ר אליהו ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחו ע"י משפחותיהם

דף סד/בגור תושב

"גור תושב" - כיצד ומדוע

מספר פעמים מזכירה מסכתנו (כד,ב, סד/ב, סה/א) "גור תושב", כמו גם סוגייתנו הדנה אם "גור תושב" יכול לבטל עבודת כוכבים. הפירוש המילולי של המושג "גור תושב" הוא, שמותר להניח לו להתיישב בארץ ישראל, שלא כשאר אחיו עובדי עבודה זרה, אותם אנו מצווים שלא לשכן בארץ הקודש (רמב"ם הל' איסורי ביאה פרק י"ד הל' ז', "החינוך" מצוה צ"ד).

כיצד גוי נעשה "גור תושב"? בנושא זה נחלקו התנאים בסוגייתנו, ולהלכה נפסק כדעת חכמים, ש"גור תושב" הוא נוכרי שקיבל על עצמו לקיים את שבע מצוות בני נח (רמב"ם שם ו"שולחן ערוך" י"ד סי' קכ"ד סעי' א'). השאלה המתבקשת היא, מה בינו לבין שאר הנוכרים, הלא כל יצורי אנוש הצטוו בשבע מצוות בני נח.

הנוכרים כאינם מצווים ועושים לגבי שבע מצוות בני נח: הריטב"א (מכות ט"א) מבאר, כי לאחר שהקב"ה נוכח שאומות העולם אינם מקיימים את שבע מצוות בני נח כמאמר הפסוק (חבקוק ג', ע"י ב"ק לטב) "עמד ויתר גויים", שוב אין בן נח המקיים את מצוותיו נחשב כ"מצווה ועושה" אלא כמי "שאינו מצווה ועושה". לפיכך, נוכרי המקבל על עצמו את שבע מצוות בני נח, שב ומתעלה לדרגת "מצווה ועושה" ועל ידי כך הוא מקבל מעמד של "גור תושב".

חכמי אומות העולם: מעניין לציין, כי הרמב"ם (הל' מלכים פ"ח הל' י"א) כותב: "אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה 'גור תושב' ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם", כלומר, על הנכרי לקבל על עצמו את שבע מצוות בני נח מפני שכן ציווה הקב"ה ולא משום שהגיע למסקנה כי קיום מצוות אלו ראוי וטוב להנהגת העולם. הפליאה המתבקשת היא, מדוע הרמב"ם קובע על אדם זה "ולא מחכמיהם", מדוע אין הוא חכם? רק לאחרונה התאמתה הגירסה הנכונה, על פי כתבי יד ומקור במדרש: **"אלא מחכמיהם"**. כלומר, הוא אינו אלא גוי פיקח, אך אינו חסיד אומות העולם ואף לא "גור תושב" (ראה ברמב"ם מלכים שם מהדורת פרנקל, בשינויי נוסחאות ובספר המפתח).

"גור תושב" כשר לכתובת תפילין: נוכל לעמוד על הרגע הגדול בחייו של נוכרי המקבל על עצמו לקיים שבע מצוות בני נח, על ידי פסקו של הרמ"א (ידרכי משה" סי' ל"ט), כי "גור תושב" כשר לכתובת תפילין! הפוסקים, בכללם ה"פרי מגדים" וה"מחצית השקל" תמהים, הכיצד זה הוא כשר לכתובת תפילין, הלא כל מי שאינו מצווה במצוות תפילין, אינו כשר לעשותם, ולפיכך, גם אשה אינה ראויה לכתוב תפילין. אמנם, ה"יד אפרים" מבאר, כי הרמ"א עוסק בנוכרי שקיבל על עצמו את כל המצוות, לבד מאיסור אכילת נבילות, ולפיכך, הוא כשר לכתובת תפילין. אולם, דעתם של האחרונים, בהם ה"ביאור הלכה" (סי' ל"ט) עדיין לא נחה מביאור זה, ולדעתם, אין די בכך כדי להתיר לגוי "גור תושב" לכתוב תפילין.

"גור תושב" רשאי לקבל על עצמו מצוות מן התורה: עם זאת, מחדש ה"ביאור הלכה" (סי' ש"ד, בביאור דעתו של ה"מגן אברהם" שם), כי מעמד קבלת שבע מצוות בני נח על ידי הנוכרי, מיוחד הוא, ובאותו זמן רשאי הוא לקבל על עצמו כל מצווה ממצוות התורה שיחפוץ! ואת אותה מצווה עליו לקיים כיהודי החייב בה על כל פרטיה ודקדוקיה. כלומר, מעמד קבלת המצוות של "גור תושב", הוא רגע נשגב וחשוב שבו הוא יכול להחליט לקבל על עצמו מצוות נוספות. לא כן, לאחר זמן, אין הוא יכול לקבל על עצמו מצוות נוספות [עיי"ש שהוכיח את דבריו. אך ראוי לציין, כי דברי ה"ביאור הלכה" בסי' ל"ט ובסי' ש"ד אינם תואמים וצ"ע].

הנחת תפילין של ראש בלבד: בבית מדרשו העירוני, כי מאחר שהנחת תפילין של ראש והנחת תפילין של יד שתי מצוות המה, יתכן, איפוא, לדברי ה"ביאור הלכה", ש"גור תושב" יקבל על עצמו להניח תפילין של ראש בלבד, או של יד בלבד... ראוי לציין, כי בימינו, נוכרי אינו יכול לקבל מעמד של "גור תושב", משום שהלכה זו נוהגת רק בזמן שהיובל נוהג [אולם, לגבי היתר ישיבה בארץ ישראל נחלקו הרמב"ם והראב"ד הל' עבודת כוכבים פ"ה הל' ו].

לעילוי נשמת
הרב הצדיק המפורסם
מקים עולה של תורה
רבי משה הגר זצוק"ל
בן אדמו"ר רבי ברוך זצוק"ל
מסערת ויז'ניץ
נלב"ע ט' אייר תשנ"ט
ומנ"כ באוהל אדמו"רי ויז'ניץ בב"ב
ת.נ.צ.ב.ה.

נקודות הפצה בחו"ל
אמצעות חברות: ניתן לקבל את הגליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוע בדואר לפירוט בטל. 718-253-6218
ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
אנגליה: יחזקאל אברט 08700-416000 (0)8700-44+
מנצ'סטר: שמואל קאתו 07976402928
קנדה מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
טורונטו: הר"ר דניאל כאהן 416-182-3848
אוסטרליה: הר"ר יחזקאל בראון 613-95300217
ברזיל: הר"ר יעקב סנדורוביץ 0475-263759
ברזיל: הר"ר יהושע פסטרנק 011-30513955
ונצואלה: הר"ר סעדיה שוקרון 552-66-25 (0058212)
מכסיקו: הרב שאול מלאח 251-02-46 (0052555)
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
שווייץ: הר"ר רפאל מוסבכר 014620030